

Krzysztof Kawalec

ŚLĄSK — PODSTAWĄ WYJŚCIOWĄ AGRESJI HITLEROWSKIEJ PRZECIWKO POLSCE W 1939 R.

Wśród badań, podejmowanych przez wrocławskie środowisko historyczne, podczas zajęć zajmowała zawsze tematyka śląska. W dniach 22—23 XI 1979 r. we Wrocławiu odbyła się sesja nt.: *Śląsk — podstawą wyjściową agresji hitlerowskiej przeciwko Polsce w 1939 roku*, zorganizowana przez Uniwersytet Wrocławski i WTMH, przy wsparciu finansowym Urzędu Wojewódzkiego i miasta Wrocławia.

Dr T. Kulak, w referacie *Śląsk ogniskiem rewizjonizmu niemieckiego*, wskazała na rolę sankcji gospodarczych i trwalszych od nich ustaleń terytorialnych, narzuconych Niemcom po I wojnie światowej. Ostrze działalności rewizjonistycznej, w której kluczowa rola przypadła Śląskowi, kierowało się przede wszystkim przeciw Polsce. Zaangażowano w niej, prócz ośrodków administracyjnych i naukowych, całą niemiecką społeczność regionu. Nasilenie akcji politycznych przypadło na okres hitlerowski. W dalszej części wystąpienia referentka dokonała analizy argumentacji, którą posługiwała się strona niemiecka. Nie gardzono mistyfikacjami historycznymi (np. „plebiscyt próbny”), kwestionowano dokumentację polską, przedstawioną na konferencji pokojowej. Umiejętnie wreszcie sięgano po argument regionalny, wysuwając ideę „wielkiego Śląska niemieckiego”, obejmującego także Sudety i część Poznańskiego.

Dr F. Biały (*Rola Śląska w przygotowaniach gospodarczych i wojskowych do agresji wrześnieowej*) określił Śląsk mianem zaplecza surowcowego Rzeszy. Mimo poważnego potencjału przemysłowego pozostawał on regionem dość ubogim, na ogół przy tym omijanym przez inwestycje. Poważną rolę odegrał Śląsk jako zaplecze agresji przeciw Polsce w 1939 r. Na jego terenie koncentrowały się oddziały wojskowe, organizowano grupy dywersyjne. W przygotowaniu agresji brały udział również placówki naukowe, niekiedy, jak Osteuropa Institut z siedzibą we Wrocławiu, podejmując współpracę z wywiadem wojskowym.

Doc. dr W. Zieliński (*Mobilizacja społeczeństwa polskiego na Górnym Śląsku wobec hitlerowskich przygotowań do agresji przeciwko Polsce*) silnie zaakcentował znaczenie przewagi ekonomicznej kapitału niemieckiego na terenie woj. śląskiego, określając polskie panowanie polityczne jako w znacznym stopniu iluzoryczne. Przy istnieniu grupy ludności o nie wykrystalizowanej w pełni świadomości narodowej, wpływy niemieckie były szersze, niżby wskazywała na to liczebność niemieckiej grupy narodowościowej. Przy omawianiu stanowiska ludności polskiej wobec perspektywy agresji niemieckiej, Referent zwrócił uwagę na osłabienie walki klasowej jako rezultat troski o obronność kraju. Wielkie znaczenie miała akcja rozwijana przez środowiska byłych powstańców śląskich oraz inne organizacje polskie. Mniej jednoznacznie ocenił Autor poczynania polskich władz administracyjnych.

Prof. dr J. Maciszewski (*Działania militarne na przedpolu Śląska w czasie kampanii wrześniowej w 1939 r.*) poświęcił swoje wystąpienie nie tyle omówieniu bezpośrednich działań wojennych na terenie Śląska, ile miejscu tego regionu w systemie obrony Polski w 1939 r. Według oceny Referenta, dowództwo polskie w niedostatecznej mierze dostosowało plany wojskowe do realiów sytuacji politycznej i militarnej po Monachium. Dlatego też w toku działań stronie niemieckiej w znacznym stopniu udało się osiągnąć zaskoczenie operacyjne. Ominięcie Śląska przez nacierające oddziały niemieckie determinowane było, zdaniem Referenta, względami wojskowymi oraz dążeniem do przejęcia przemysłu śląskiego w stanie nie naruszonym. Decyzję o wycofaniu ze Śląska armii „Kraków” uznał za uzasadnioną sytuacją wojskową.

Doc. dr K. Fiedor, w referacie pt. *Ruch robotniczy i demokracja niemiecka (das andere Deutschland) przeciwko hitlerowskiej dyktaturze i agresji*, wyróżnił wśród antyhitlerowskiej opozycji 5 nurtów: komunistyczny, socjaldemokratyczny, liberalno-pacyfistyczny, kościelny i konserwatywny, największe znaczenie przypisując trzem pierwszym. Siłę polityczną KPD osłabiali istniejące w niej tendencje sekciarskie oraz błędne oceny sytuacji politycznej. Ostatni zarzut odnosi się również do SPD — zmuszonej, po serii aresztowań, do przeniesienia kierownictwa za granicę. Podobne były losy nurtu liberalno-pacyfistycznego. Jak podkreślił Autor, ocena poszczególnych nurtów musi być zróżnicowana w zależności od tego, kiedy decydowały się podjąć walkę, a także stawianych celów politycznych.

Prof. dr K. Jonca (*Opozycja antyhitlerowska i ruch oporu (polski i niemiecki) na Śląsku w czasie II wojny światowej*) zaakcentował trudności, które napotykała tu hitleryzacja społeczeństwa. Walka z nazizmem w nową fazę weszła z chwilą wybuchu wojny. Autor wysunął tezę, że ruch oporu, organizujący się od ok. 1940 r. w środowiskach polskich, uznać należy za zachodnią odnogę ogólnonarodowej walki przeciwko Rzeszy. Przy omawianiu niemieckiego ruchu oporu zwrócił uwagę na krąg osób skupionych wokół hr. Moltkego, błędnie niekiedy utożsamianego z opozycją generalską z lipca 1944 r., ze względu na znaczenie rozwijanych w tym środowisku poglądów dla niemieckiej myśli politycznej. Działalność antyhitlerowska rozwijała się również w łonie Kościołów: katolickiego (kard. Bertram) i ewangelickiego.

Doc. dr J. Sobczak w referacie pt. *Historiografia niemiecka wobec kampanii wrześniowej w 1939 roku* podniósł niską wartość publikacji okresu wojny, pisanych w duchu wytycznych kierowanego przez Goebbelsa Ministerstwa Propagandy. W historiografii RFN, w obszernej (ponad 100 tys. tytułów) literaturze poświęconej ostatniej wojnie, prace dotyczące kampanii polskiej stanowią najczęściej fragment większej całości, syntez. Autor zwrócił uwagę na istnienie w nich tendencji nacjonalistycznych, widocznych zwłaszcza w przedstawieniu tła politycznego agresji. Nie są od nich wolne nawet prace dobrze udokumentowane, w tym większym zakresie dają się zauważyć w wydawnictwach popularnych. Wolna od nich jest natomiast historiografia NRD.

W dyskusji silnie akcentowano rolę potencjału przemysłowego Śląska, mogącego służyć zbrojeniom (prof. dr H. Zieliński) oraz skupionych na terenie regionu urzędów wojskowych (mgr Z. Kapała). W centrum zainteresowania dyskutantów znalazł się problem rewizjonizmu. Podkreślono rolę polityki władz centralnych Rzeszy (dr L. Smółka) oraz konieczność uwzględnienia rewizjonizmu o charakterze „utajonym”, tj. działalności, stwarzającej klimat sprzyjający nastrojom rewizjonistycznym (H. Zieliński). Dyskutanci silnie podkreślali różnicę między rewizjonizmem republiki weimarskiej a hitlerowskim (H. Zieliński, Smółka). W toku dyskusji nie zabrakło głosów wskazujących na istnienie w RFN sił nacjonalistycznych i rewizjonistycznych (Fiedor, mgr J. Piechocińska). Zastrzeżenia (H. Zieliński) wzbu-

dzili negatywne oceny polityki woj. Grażyńskiego. Podjęto problem polskiej mniejszości na Opolszczyźnie (doc. dr E. Mendel).

Zainteresowanie dyskutantów wzbudziły zagadnienia militarne, nieraz odległe od tematyki śląskiej. Do takich należała kwestia skuteczności różnych rodzajów broni w kampanii 1939 r. (mgr E. Malak, dr A. Basak, Fiedor), oceny strony woj-skowej kampanii 1939 r. (H. Zieliński), obrony cywilnej Śląska (Z. Kapała).

W centrum uwagi dyskutujących znalazł się wreszcie problem antyhitlerowskiego ruchu oporu w Niemczech. Podkreślono trudności terminologiczne (Basak, Kapała), przypomniano o krytycznym stosunku do faszyzmu jednostek wywodzących się ze sfer konserwatywnych oraz Kościoła (Mendel). Niektórzy dyskutanci postulowali przypomnienie znaczenia indywidualnych postaw wrogości wobec faszyzmu, dezercji, „kameralnych” form oporu (Kapała, doc. dr R. Nazarewicz, dr E. Kobzdaj).

W podsumowaniu obrad prof. H. Zieliński zwrócił uwagę na ponadregionalny charakter sesji, w znacznej mierze będący zasługą przyjętej formuły obrad, oraz obiektywizm w pokazaniu strony niemieckiej, cenny nie tylko z uwagi na swój walor naukowy.

W czasie sesji odbył się pokaz filmowy niemieckich filmów dokumentalnych z okresu II wojny światowej. Materiały konferencji będą opublikowane.